

*27. 4. 1870 †28. 3. 1953

E. A. Tunkelon elämäntyön päätyttyä

Muistopuhe 7. 4. 1953

Olemme saattamassa viimeiselle matkalleen päivätyönsä päättänyttä ystävää ja työtoveria, suomen kielen uupumatonta tutkijaa, Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran pitkäaikaista luottamusmiestä ja tunnollisista tunnollisinta yliopiston opettajaa. Eemil Aukusti Tunkelon lähdettyä 28. maaliskuuta 1953 tunnemme ainoan näihin saakka säilyneen henkilökohtaisen siteen oman aikamme ja 90-luvun alkupuolen suomalaisen kielitieteen nousukauden väliltä katkenneen ja lakanneen vaikuttamasta. Tämän jälkeen ei kukaan meistä tiedä tuosta käänteentekevästä vaiheesta muuta kuin sen, minkä mukana eläneet — hyvämuistinen, aina järkkymättömän objektiivinen vainajamme viimeisenä — ovat meille kertoneet. Kappale elämää on siirtynyt historiaan. Seisomme sen suhteen suljetun oven takana.

Eemil Tunkelo saapui yliopistoon ajankohtana, jolloin Ahlqvistin ja hänen tutkijakoulunsa kausi oli päättynyt. Mestari itse ja hänen lahjakas oppilaansa Volmari Porkka poistuivat elävien keskuudesta samana vuonna. Uudet käsitykset, uudet vaatimukset ja menetelmät

olivat Ahlqvistin elossa olevien etevimpien oppilaiden toimesta murtautumassa esille. Nuoret opiskelijat joutuivat keskelle väkeviä virtoja, keskelle arvojen uudelleen arviointia.

Jo ennen ylioppilaaksi tuloaan Eemil Ekman, sittemmin Tunkelo, oli Hämeenlinnan normaalilyseossa kohdannut vastaisten harrastustensa herättäjän ja tulevan yliopisto-opettajansa, tiedemiehen ja runoilijan Arvid Genetzin, joka viisitoistavuotiaassa nuorukaisessa oli syttännyt milloinkaan sammumattoman kiintymyksen kaltoin kohdeltuun, vaalintaa kaipaavaan, kauniiseen ja kehityskelpoiseen suomen kieleen. Lapsuudenkodin valistuneessa maaperässä orastaneeseen ja oppivuosina yhä voimistuneeseen tiedon ja totuuden kutsumukseen yhtyneenä tämä kiintymys määräsi kuin luonnon välttämättömyys Eemil Tunkelon suomen kielen viljelyn ja tutkimuksen työntekijäksi. Kunnioittamansa Genetzin persoonallisuus silmien edessä, rauhallinen hämäläisyys omassa luonteessa auttoivat hänet tasapuolisesti selviytymään siitä, mikä tuon murroskauden toisiinsa törmäilevissä iskulauseissa oli pelkän paisutetun kiihkon sanelemaa, ja hakeutumaan siihen, mikä yhtä hyvin vanhassa kuin uudessa oli oikeata ja kestävää. Hän sai lähimmiksi opettajiksensa kaksi nuorta, etevää ja intomielistä uranuurtajaa, dosentit Kaarle Krohnin, joka hoiti suomen kielen ja kirjallisuuden professorin virkaa, ja Eemil Setälän, josta muutaman vuoden kuluttua tuli aineen varsinainen edustaja. Uudet näköalat avautuivat laajoina ja mieltä kiehtovina.

Suomalaisen filologian opiskeluun antautuneiden lahjakkaiden nuorkaisten parvi, joka luentosaleissa ja Kotikielen Seurassa saarsi opettajansa ja ennen pitkää kävi Tunkelolle kotoiseksi toveri- ja ystäväpiiriksi, koki taianomaisen innostuksen hetkiä. Setälä kertoi vuosikymmeniä myöhemmin, miten sytyttävä vaikutus oli molemminpuolista: miten eräiden oppilaiden silmät loistivat kirkkaammin kuin muiden, miten oppilaista erät muita paremmin tajusivat ja omaksuivat sen, mitä opettaja yritti esittää. Tunkeloa hiukan vanhempina akateemisina kansalaisina tuohon piiriin kuuluivat Heikki Paasonen, Yrjö Wichmann ja A. R. Niemi, samanaikaisina Antti Aarne ja Vihtori Alava, vuotta tai muutamaa nuorempina mm. U. T. Sirelius, Kusti Karjalainen, Artturi Kannisto ja Heikki Ojansuu — useimmat vastaisia tiedemiehiä, yliopiston opettajia ja Suomalais-ugrilaisen Seuran tai Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimihenkilöitä — kuten Eemil Tunkelokin. Jokainen tässä joukossa kykeni omalla antamallaan palkitsemaan sen, minkä kiitollisena sai vastaanottaa toiseltansa. Jokaisen mielessä kangasti oma erikoistehtävä; toiset tämä vaati pitkille tutkimus-

matkoille etäisten kansojen keskuuteen, toisille se tarjosi työnsä lähempää. Tunkelo laajensi aluettansa paitsi lähisukukieliin varhaisopinnoisaan myös skandinaavisiin naapurikieliin. Hänen nuorena maisterina Kotikielen Seurassa pitämänsä esitelmä suuntasi hänet ratkaisevasti meillä jokseenkin täysin laiminlyödyn merkitysopin tutkijaksi ja teki hänestä ajan oloon tämän alan meikäläisen erikoistuntijan. Vasta miehuutensa parhaat vuodet sivuutettuaan hän palasi 90-luvulla esiin murtautuneen nuorgrammaattisen tutkimussuunnan keskusalueille suorittamaan jättiläismäisen voimannäytteen: hänen vepsän kielen äännehistoriastaan tuli laajin tutkimus, mikä milloinkaan on suomalaisen kielitieteen nimiin kirjoitettu.

Tällä välin Tunkelo oli suorittanut, paitsi täysimittaisen elämäntyon yliopiston opettajana, erittäin epäkiitollisen mutta sitä ansiokkaamman palvelustyön Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimihenkilönä ja *Virittäjä*-lehden toimittajana. Hän oli 26-vuotiaana perustamassa tätä aikakauslehteä, ainoata suomen kielen tutkimusta ja sille läheisiä tieteenaloja suomeksi esittävää, uurasti sen palkattomana päätoimittajana yhteensä 20 vuotta ja pysyi sen toimituskunnan jäsenenä kuolemaansa saakka. Hänen omat, sadoissa laskettavat kirjoituksensa jakautuvat tasaisesti lehden 56 vuosikerran kesken.

Vielä puoli vuosisataa takaperin Suomalaisen Kirjallisuuden Seura oli enimpien suomalaisten tiede- ja kulttuuripyrkimysten varsinainen kantajärjestö, jommoiseksi — ja Elias Lönnrotin hengessä työtä tekemään — se oli perustettu kansallisen heräämisemme yhteydessä. Sen voi todeta valistuneen maalaisväestömme käsityksissä jo 60-luvulla olleen milteipä myytilinen, itseään toteuttamaan pyrkivän suomalaisuuden ihannoitu symboli, jota jokainen halusi ajatuksin ja teoin tukea. Ei tunnu lainkaan uskomattomalta, että kaiku tämän seuran puolivuosisataisjuhlasta olisi kantautunut silloin 11-vuotiaan Eemil Tunkelon kuuluviin, ja aivan varmaa on, ettei seuran keskushahmon, Elias Lönnrotin, kuoleman aiheuttama kansallissuru ole ollut koskettamatta saman längelmäispojankin herkkää mieltä ja nostamatta huulille Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran nimeä. Hämeenlinnan lyseossa Arvid Genetz kaikkine harrastuksineen tuntui olevan välittömässä ja jatkuvassa kosketuksessa Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran maailmaan: lyseon konventin jäsenet lähettivät satu- ja arvoituskokoelman seuralle, jopa tiedettiin kertoa erään aikaisempien ikäluokkien toverin ennen ylioppilaaksi pääsyään ryhtyneen Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran keruustipendiaatiksi. Tunkelon saapuessa Helsinkiin purettiin rakennustelineitä seuran valmistumaisillaan olevan talon seinustoilta: siihen taloon,

sen hengessä työskentelemään pääseminen olisi ollut ponnistuksiin kannustava kiihoke kenelle tiedonjanoiselle nuorelle tahansa.

Varmaankin raskaimman päivätyönsä, mutta työnsä joka selvemmin kuin mikään avaa nähtäviksemme hänen luonteensa kannattavat ja jalot ominaisuudet, Emil Tunkelo joutui suorittamaan Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran palveluksessa. Hän sai ensin suunnitelluksensa ja johtaaksensa suomen kansankielen sana-ainesten keruutyön, vuosisataistehtävän, jonka päätökseen saattamiseen kuluneet vuosikymmenet eivät ole riittäneet. Tämä työ vei hänet seuran keskeisimpään valiokuntaan, kielitieteen valiokuntaan sihteeriksi, myöhemmin puheenjohtajaksi. Hänet valittiin seuran arvokkaiden kirja- ja käsikirjoituskokoelmien hoitajaksi ja viimein seuran sihteeriksi, jonka käsiin kaikki seuran toiminnan langat kerääntyivät. Sihteerin vaativimpia tehtäviä oli seuran päätösten toteuttaminen alituisesti vaikeutuissa taloudellisissa oloissa. Työn mittasuhteita kuvaa, että Tunkelon sihteerikautena seura julkaisi alun 300:tta teosta, joiden yhteenlaskettu sivumäärä, n. 60.000, kulki kirjain kirjaimelta sihteerin valvovan katseen editse. Väsymättä hän neuvoi kirjoittajia, opasti stipendiaatteja, lähetti työhön ensimmäiset suomalaisen paikannimistön kerääjät ja laati suunnitelmia Seuran huostaan uskottujen suurten tehtävien, kuten nyky-suomen sanakirjan valmistelutöiden, hoitamisesta parhaalla mahdollisella tavalla.

Kun Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran historiaa kerran kirjoitetaan, tulee E. A. Tunkelon vaikutuskausi siinä esiintymään perusteellisten valmistelujen, tunnollisesti ohjattujen töiden ja runsaasti satoa tuottaneen luovan työn aikana. Mutta mikä ei vastaiselle tarkastelijalle kenties välittömästi tule ilmenemään seuran arkiston tarjoamista lähteistä, Tunkelon henkilökohtainen vaatimattomuus, epäitsekkäisyyttä, myötäelävä palvelevuus, väsymätön uskollisuus vähäisimmänkin velvollisuuden suorituksessa, sen voivat todistuksellaan vakuuttaa kaikki, joiden oli suotu seurata Tunkelon aamusta iltaan ja vuodesta vuoteen jatkunutta uurastusta. Kun virkatoverit kesän tultua vetäytyivät maaseudun lepoon, jatkoi Tunkelo työvuottaan seuran talon hiljentyneissä suojissa. Hän saattoi moittia itseänsä hitaudesta, mutta kysymys oli kokonaan muusta: tinkimättömän luonteen ehdottomista maksimeista. Että kaiken takana oli persoonallisesti omaksuttu, syvälle pohjautuva usko, vakaa elämänkatsumus, siitä ei kenenkään Emil Tunkeloon vuosien varrella tutustuneen tarvinnut jäädä epätietoiseksi. Eikä sellainen mene milloinkaan vaikuttamatta rakentavasti, kohottavasti ympäristöönsä.

Aherrustensa keskellä Emil Tunkelon oli tapana ajatuksissaan vii-

vähdellä syntymäseutunsa asioissa. Vanhana hänelle suotiin runsaasti terveitä vuosia jatkaa työtään myös noiden varhaismaisemiensa keskellä. Längelmäellä hän sai valmiiksi suuren vepsäläistutkimuksensa, joka kuitenkin oli vaatinut häneltä uskaltautumisen vaikeille kaukomatkoille, vieläpä iässä, jossa useimmat muut arvioivat voimansa moiseen riittämättömiksi. Häntä seurasi kaikkialle vilpittömän sydämen peloton luottamus.

Nuorempien työtovereiden kiitollisuuden ja kaipauksen tunteet seuraavat häntä hänen tomunsa kohta alkavalla matkalla kotiseudun multa.

MARTTI RAPOLA

E. A. Tunkelo (* 27. 4. 1870 — † 28. 3. 1953) in memoriam

Gedenkrede, gehalten am 7. 4. 1953

Am 28. März 1953 verschied Prof. EEMIL AUKUSTI TUNKELO, ein emsiger Forscher auf dem Gebiet des Finnischen und der diesem nah verwandten Sprachen, dem es vergönnt war, bis in ein aussergewöhnlich hohes Alter, man kann sagen, bis zu seinem Todestage, seinen unermüdlichen Forschungseifer und seine Produktivität zu bewahren.

Tunkelos sprachwissenschaftliches Interesse war anfangs überwiegend der Erforschung der in Finnland ziemlich vernachlässigten Bedeutungslehre zugewandt und er war auch bis in die letztvergangenen Jahre hinein der einzige finnische Spezialkenner dieses Gebiets. Die umfangreichste und bedeutendste seiner Untersuchungen über die Bedeutungslehre der finnischen Sprache ist »Alkusuomen genitiivin funktioista« (=Über die Funktionen des urfinnischen Genitivs); der Anfang dieses Werks erschien als Doktorarbeit des Verfassers im Jahr 1908 und die Fortsetzung 1920. Sehr zahlreich sind die kleineren Untersuchungen und Aufsätze aus der Bedeutungslehre, die Tunkelo in wissenschaftlichen Zeitschriften und Veröffentlichungen, u.a. im »Virittäjä«, hat erscheinen lassen.

Die übrigen wissenschaftlichen Arbeiten Tunkelos galten einersets der Klärung der Berührungen zwischen den ostseefinnischen und einigen benachbarten Sprachen, insbesondere den germanischen; als Ergebnis dieser Forschungen veröffentlichte er eine Anzahl interessanter Etymologien. Andererseits

beschäftigten sie sich mit dem lautgeschichtlichen und morphologischen Aufbau oder dem Wortschatz (einschliesslich der Ortsnamen) des Finnischen, des Karelisch-Olonetzischen, lüdischer Mundarten, des Estnischen und besonders des Wepsischen. Die grosse geistige Spannkraft und Unermüdlichkeit Tunkelos wird daraus ersichtlich, dass er noch 1932, als er seine besten Mannesjahre schon hinter sich hatte, die Kraft zu einer sprachwissenschaftlichen Forschungsreise zu den Wepsen aufbrachte. Als Ergebnis dieser und einiger weiteren Reisen ins wepsische Gebiet, die er in den 40er Jahren unter den erswerenden Verhältnissen der Kriegszeit unternahm, erschien nach gründlicher Ausarbeitung im Jahr 1946 Tunkelos wissenschaftliches Hauptwerk, »Vepsän kielen äännehistoria« (=Lautgeschichte der wepsischen Sprache); die umfangreichste Untersuchung, die jemals auf dem Gebiet der finnischen Sprachwissenschaft verfasst worden ist.

Neben seiner Forschertätigkeit leistete Tunkelo eine volle Lebensarbeit an der Universität Helsinki, zuerst seit 1908 als Dozent, dann seit 1923 als Hilfsprofessor der finnischen Philologie und schliesslich seit 1933 als persönlicher ausserordentlicher Professor der finnischen Sprache. Ausserdem wirkte er viele Jahre im Dienste der Finnischen Literaturgesellschaft, u.a. eine lange Reihe von Jahren als deren Sekretär. Auch in der Kotikielen Seura (Gesellschaft für die Muttersprache) betätigte sich Tunkelo, u.a. als ihr Vorsitzender in den Jahren

1916—1919. Im Jahr 1897 beteiligte er sich als 26jähriger an der Gründung des »Virittäjä«, der Zeitschrift der Kotikielen Seura, deren Hauptschriftleiter er nachher seit 1907 in einem Strich 20 Jahre hindurch war und deren Redaktionsmitglied er bis zu seinem Tode blieb.

Mit dem Hinscheiden des hochbetagten Prof. Tunkelo zerriss das einzige noch bis zur Gegenwart vorhandene persönliche Band zwischen unserer Zeit und der Aufstiegsperiode der finnischen Sprachwissenschaft zu Beginn der 90er Jahre des vorigen Jahrhunderts. Heute weiss niemand

von jener Epoche des Umbruchs mehr als das, was die Zeitgenossen — als letzter der mit einem guten Gedächtnis begabte Prof. Tunkelo — den Jüngeren erzählt haben. Ein Stück lebendiges Leben der Geschichte der finnischen Sprachforschung ist in die Vergangenheit eingegangen. Aber das Andenken der Bahnbrecher lebt weiter im dankbaren, sehnsuchterfüllten Herzen der Schüler und Mitarbeiter des grossen Toten und wird durch ihre Vermittlung auch in den nachfolgenden Forschungsgenerationen weiterleben.

MARTTI RAPOLA